

Debreceni Egyetem
Informatikai Kar
Könyvtárinformatikai Tanszék

A tezaurusszal támogatott tartalmi feltárás és
információkeresés elmélete és gyakorlata

Témavezető:

Eszenyiné Dr. Borbély Mária
egyetemi adjunktus

Készítette:

Tallódi Nikolett Katalin
Informatikus könyvtáros

Debrecen

2010

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	3
2. Tezaurusz.....	4
2.1. Eredete.....	4
2.2. Fogalma, célja, feladatai.....	4
2.3. Szerkezete, felépítése.....	6
2.3.1. Részei.....	7
2.3.2. Relációk, kapcsolatok.....	11
3. A tezaurusz készítés menete.....	16
3.1. Előkészítés.....	16
3.2. Forrásgyűjtés.....	17
3.3. Szógyűjtés.....	17
3.4. Formai egységesítés.....	18
3.5. Fogalomcsoportosítás.....	19
3.6. Relációk kialakítása a deszkriptorok és nem deszkriptorok között.....	19
3.7. A relációszerkezet kialakítása.....	20
3.8. Tezauruszkiadás.....	20
4. Tezaurusz értékelése, építése, fejlesztése.....	22
5. Tezauruszok Magyarországon.....	23
5.1. Könyvtári és tájékoztatási tezaurusz (KTT).....	23
5.2. Országos Széchényi Könyvtár Tezaurusz/Köztezaurusz.....	26
5.2.1. Böngészhető változat.....	26
5.2.2. Kereshető változat.....	28
6. Összegzés.....	31
7. Köszönetnyilvánítás.....	32
8. Ábrajegyzék.....	33
9. Irodalomjegyzék.....	34

1) Bevezetés

Napjainkban az információ mennyiség olyan mértékben növekszik, amit nehéz követni. A folyamatos feltárást és ennek következményeként a visszakereshetőséget szinte lehetetlen naprakészen tartani. Ezért van szükség olyan összetett indexelési rendszerre, mint például a tezaurusz is.

A tezaurusz térkép egy adott szakterület ismeretanyagáról. A szabványosított szókészletet nagyon könnyen el lehet általa érni. Folyamatos bővítése lehetővé teszi, hogy a legújabb kutatási eredmények is minél hamarabb bekerülhessenek az alkalmazásban lévő hivatkozási rendszerbe. Ezzel nagyban megkönnyíti a tartalmi feltárást. Az internetnek köszönhetően pedig ez a folyamat csak még gyorsabbá vált. Így egy közös megegyezésen alapuló tezaurusz indexet használva a kisebb könyvtárak is azonnal megtalálják az egységesített kifejezéseket feltáró munkájukhoz.

Dolgozatomban részletesebben írok a tezauruszok céljairól, feladatairól, elkészítésük menetéről, valamint összehasonlítok két nagyobb hazai online tezauruszt, és az azokban való keresést.

2) Tezaurusz

2.1) Eredete

A tezaurusz szó a görög *thesaurus* szóból származik, melynek jelentése kincs, kincstár. Az évszázadok során sokféle jelentést kapott. Az ókorban és a középkorban a tudományos tezaurusz valamilyen tudományos gyűjteményre vonatkozott, míg a 19. században megjelent nyelvészeti tezaurusz egy adott nyelv szókészletét ölelte fel, a szavak és kifejezések közötti relációkat mutatta meg.¹

Ezt az időt tekintik a tezaurusz megjelenésének, mikor is 1852-ben Peter Mark Roget publikálta *Thesaurus* című munkáját. Ebben az angol nyelv szinonimaszótárát készítette el. Roget a szavak és kifejezések jelentésének hasonlóságára alapozta művét. Az első tezauruszok még nem használták az osztályozási technikát, majd csak 1969 környékén jelent meg a fazettás osztályozás és a tezauruszok ugyanazon műben. Magát a tezaurusz nevet is csak az 1950-es évektől használták, 100 évvel Roget munkája után.²

2.2) Fogalma, célja, feladatai

A 20. század elején a dokumentációs tevékenységet a szétsugárzó szolgáltatások jellemezték. A cél az újdonságértesítés volt, hogy rendszeres legyen az olvasók tájékoztatása az új szakirodalmakról. Ezt a szakirodalom rendszeres figyelésével lehetett megvalósítani. Azonban az információ mennyiség növekedésével előtérbe került a visszakereső tájékoztatás, mely megnehezítette a szétsugárzó tájékoztatás feladatát. A problémákra egy komplett rendszerelmélet volt a megoldás, melynek alapja a rendszeres irodalomfigyelés, osztályozás és indexelés. A szakirodalmi adatok tárolásánál fontos szempont, hogy olyan paramétereket kell figyelembe venni, mely alapján megfelelően visszakereshető lesz a dokumentum. Ezekből a szempontokból nem lehet sok, és nem lehetnek túl bonyolultak, következetlenek sem. A tezaurusz célja ezeket a szempontokat rendszerezni, kiemelni közülük a legfontosabbakat, és megvizsgálni azok összefüggéseit.

¹ http://kit2.bdf.hu/oktatok/pm/Docs/oszt2/07_tezaurusz.pdf

² http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4223&issue_id=467

Kialakulásának is legfőbb oka az volt, hogy a rengeteg új információt tartalmazó szakirodalmat nagyon nehéz volt rendszeresen és folyamatosan figyelemmel követni. Ennek az volt a hátulütője, hogy a tájékoztatásban jóval később jelent meg az új információ, így hátráltatva a kutatásokat. Akkoriban a tudományorientált szemlélet volt a jellemzőbb a felhasználóorientált helyett. A másik nem időleges probléma pedig az ismétlődés, tematikai hasonlóság volt. Ezekre a problémákra a dokumentációs tájékoztatás nem volt elegendő. Egy korszerű szolgáltatási rendszer volt a cél, mely rendszeres irodalomfigyelés, osztályozás és indexelés egyben. Ez eddig kizárólag emberi kapacitással és nem maximumra való törekedéssel volt lehetséges. Egy olyan nyelvet kellett kialakítani, mely lehetővé teszi a szakirodalmi közlemények és az információs igény egybevetését, leírását, és az információs igények kielégítését. Fontos volt a természetes nyelv használata, de bizonyos rendszer szerint. Az elemi egységeknek nem a szavak számítanak, hanem az egyes kifejezések, fogalmak. Ezeket a tezauszban lexikai egységeknek hívjuk, mely lehet deszkriptor illetve nem deszkriptor. A deszkriptor tudományos fogalom, szigorúan kötött szakkifejezés, mely az osztályozásban felhasználható. A nem deszkriptor pedig a deszkriptorral megegyező jelentésű, szinonim értékű kifejezés, de a keresőnyelvben tiltott, nem használható közvetlenül az osztályozásban. A tezauszok lényege az ezek között a fogalmak közötti kapcsolatok, relációk jelölésében van. Tehát az MSZ 3418-87 szabvány szerint „az információkereső tezausz természetes nyelven kifejezett fogalmak olyan tartalmilag szabályozott, szükség szerint változtatható szótára, amelyben feltüntetik a legfontosabb fogalmi összefüggéseket. A tezausz fő rendeltetése információk feldolgozása és keresése.”³ Egy bizonyos szakterületnek természetes nyelven megfogalmazott fogalomgyűjteménye, mely teljesnek mondható, és feltüntetik a fogalmak, kifejezések közötti kapcsolatot. Lehetőség van a folyamatos bővítésére is, így biztosítva, hogy naprakész legyen az adott szakterületen.⁴

A tezauszoknak három fő feladatköre, célja van. Először is biztosítani kell a dokumentumok osztályozását és indexelését, azaz olyan osztályokba való besorolását, hogy az azonos vagy majdnem azonos tartalmú dokumentumok egy helyre kerüljenek. Ehhez előre meg kell adni az átfogó osztályokat. Fontos, hogy ezek hűen kifejezzék az adott dokumentum tartalmát. Viszont egy dokumentumot nem lehet csak egyetlen fogalommal leírni, ezért

³ MSZ 3418-87 Magyar nyelvű információkereső tezauszok szerkezete, részei és formái. Bp.: MSZH, 1987., p.1.

⁴ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs tezauszok. Bp.: NPI, 1977., p. 9-12.

egyszerre több osztályba is be lehet sorolni. A második fő cél, hogy biztosítani kell a dokumentumok egyedi információinak megfelelő formai előírások szerinti kifejezését. Ez tulajdonképpen ellent mond az első kritériumnak, mert az osztályba sorolás a tartalmi egészre vonatkozik, míg az egyedi információk kifejezése a dokumentumok mikrokonstrukciójának kifejezésére. Ahhoz, hogy ezt egy osztályozással meg tudjuk tenni, nagyon összetett osztályozó rendszerre lenne szükség, amit nem lehetséges létrehozni. Ezért van szükség a flexibilitásra. A harmadik feladat a visszakereshetőség szempontja. Úgy kell érvényesíteni, hogy már jelen legyen az indexelés és osztályozás fázisában. Nagyon fontos, hogy a dokumentumot olyan osztályba soroljuk be, ahol előreláthatólag keresni fogják. Biztos alapon akár egy-két hierarchiaszinttel feljebb is be lehet sorolni. Az egyedi jellemzők visszakereshetőségének biztosítása kicsit nehezebb feladat. Ilyenkor részben egymást fedő fogalmakkal kell dolgozni, azonban az osztályozótól nem lehet elvárni, hogy tudja előre a lehetséges keresési szempontokat, így biztosítani kell neki egy választékot a rokon fogalmakból, hogy a legmegfelelőbb fogalmak, kifejezések kiválasztásával dolgozhasson. Az ismérveknek nem szabad túlságosan bőnek és szűknek sem lenniük, mivel mindegyik egy dokumentumhalmazt határoz meg. Pontos fogalmak esetén nincs probléma, azokat egyszerűen be lehet sorolni a magasabb osztályt képviselő kifejezés alá, azonban a kereső rendszerek nem ilyen egyszerűen szétválasztható kapcsolati rendszerrel dolgoznak. Ezek a feladatok magukba foglalják azt, hogy a teauruszokban lévő deszkriptorok segítségével a dokumentumok bármilyen szempont alapján rendezhetők.

A teauruszok a szakkifejezésekre épülnek, a köztük lévő relációkat rögzítik, mellyel egyben hozzájárulnak a szakmai nyelv egységesítéséhez is. A terminológia kérdéseit elsősorban tartalmi oldalról vizsgálják. A szakkifejezések gyakoriságának vizsgálata nagyban hozzájárul a teauruszok továbbfejlesztéséhez. A kutatási témák megoszlására és az intenzitásukra is rámutat egyben.⁵

2.3) Szerkezete, felépítése

Magyarországon a teaurusz szerkezeti felépítésének szabályait a „*Magyar nyelvű információkereső teauruszok szerkezete, részei és formái*” MSZ 3418-87-es szabály írja le.

⁵ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs teauruszok. Bp.: NPI, 1977., p. 13-14.

Ahhoz, hogy a fentebb említett célokat, feladatokat el tudják látni, nem lehet a deskriptorokat egyetlen felsorolással felírni. Többféle összefüggésben, különböző szempontok szerint rendezni kell őket. A kapcsolatrendszerek kialakítására különböző szoftvereket is fejlesztettek ki, melyek nagyban megkönnyítik a munkát.⁶

2.3.1) Részei

A teaurusz két fő részből, a bevezető és a szótári részből áll. A bevezető rész tartalmazza a címlapot és a bevezetést, melyben meg kell fogalmazni a teaurusz célját, szerkezeti felépítését, elkészítésének módját, stb. A szótári résznek vannak kötelezően feltüntetendő és elhagyható részei. Kötelező részek: a főrész, jelentéskörök szerinti rész és a lexikai egységek betűrendes mutatója. A további lehetséges, de elhagyható részek: a hierarchikus rész, a grafikus rész, és az egyéb kiegészítő mutatók, melyekbe beletartoznak a permutációs mutatók, idegen nyelvű szakkifejezések mutatója, gyakoriság mutatók.⁷

Fő rész

Ebben a részben van jelölve a deskriptorok teljes kapcsolatrendszere, melynek köszönhetően egyik deskriptortól el lehet jutni akár egy távolabbi kapcsolatban lévő fogalomhoz is. Deskriptorcikket és nem deskriptorcikket tartalmaz betűrendes elrendezésben. Összefoglaló néven teauruszcikkeknek is nevezik őket. Pl.:

könyvtári raktározás

F	raktározás
T	könyvtárügy
R	könyvtár
	könyvtári feldolgozás
E	könyvtárgépesítés
X	gyűjteményszervezés

⁶ Pálvölgyi Mihály: Információfeldolgozás, információkereső nyelvek. Szombathely: BDTF, 1998., p. 224.

⁷ B. Hajdu Ágnes: Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe és gyakorlatába. Bp.: Universitas, 1998., p.188.

Egy deszkriptorcikk élén a vezérdeszkriptor áll. Ennek adjuk meg a szinonimáit, egyéb relációit. A vezérdeszkriptorral megfelelő relációban álló fogalmak is szintén deszkriptorok lesznek. Amennyiben a deszkriptorcikk tartalmaz tárgyköri megjegyzést, akkor annak a tartalma is arra fog vonatkozni. A tárgyköri megjegyzésben le lehet írni az adott deszkriptor jelentését, használatát, esetleg történetét. Egy deszkriptorcikkben a vezérdeszkriptorhoz kapcsolódó többi kifejezést relációkkal kapcsoljuk, melyeket később még bővebben is kifejtek. A legfontosabb a szinonima. Olyan kifejezések, melyek jelentésstartalma ugyan megegyezik a deszkriptorral, de indexelésben nem használjuk őket. Lehetőleg az összes szinonimát fel kell tüntetni, és mindig készíteni kell visszafele is utalót mindegyikről. Így lehet egységesíteni az adott szakirodalom kifejezéseit. Továbbá fel kell még tüntetni a deszkriptorcikken belül az összes többi, a vezérdeszkriptorral kapcsolatban lévő fogalmat a teljesség igénye nélkül, főként a legközelebbi kapcsolatban állókat.⁸

A nem deszkriptorcikkekben is ugyanúgy fel kell tüntetni a szükséges utalásokat, hogy ezzel is még hatékonyabbá tegyük a tezaurusz használatát. Az utalók segítségével eljuthatunk azokhoz a kifejezésekhez, melyek az adott szakterületet képviselik.

A fő rész, mint ahogy az elnevezése is mutatja, a tezaurusz legfontosabb része: „a fogalmak bonyolult hálózata feldarabolva egyedi fogalmakra úgy, hogy sértetlenül megmaradjon a fogalom közvetlen környezete, s belőle szükség szerint a távolabbi környezet is reprodukálható legyen. „⁹

Hierarchikus rész

A hierarchikus listában csak a deszkriptorok és az alá-fölérendelt viszonyban álló lexikai egységek vannak felsorolva fa alakban. Pl.:

SEJTEK
SEJT
GAMÉTA
IVARSEJT
PETE
IKRA

⁸ Pálvölgyi Mihály: Információfeldolgozás, információkereső nyelvek. Szombathely: BDTF, 1998., p. 225-226.

⁹ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs tezauruszok. Bp.: NPI, 1977., p. 18-21.

SPÓRA
CSÍRA (NÖVÉNY)
ENDOSPÓRA
TOJÁS
VÉRSEJT
FEHÉRVÉRSEJT
VÉRLEMEZKE
VÖRÖSVÉRSEJT

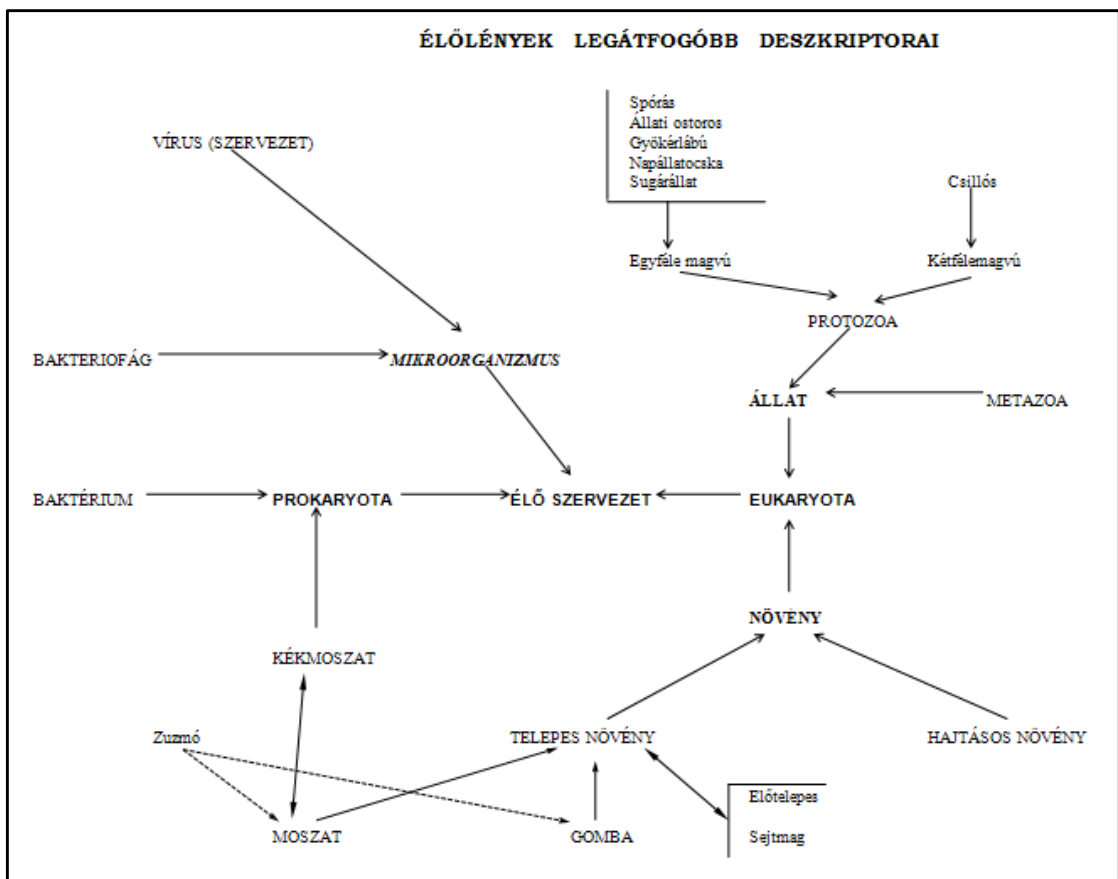
Kezelhetőség szempontjából nagy előnye, hogy mindegyik fogalomnak csak egyetlen fölérendeltje van a rendszerben. Így egy monohierarchikus rendszert kapunk. Azonban a fogalmak valós összefüggésrendszere polihierarchikus, viszont ha a megfelelő elemeket mind megismételjük, akkor sok felesleges ismétlést kapunk, így egy elem nagyon sok helyen jön elő. Ilyen szemszögből a hierarchikus résznek korlátozottak a lehetőségei, mivel rendszercentrikus, és nem pedig fogalomcentrikus.

A hierarchikus lista alapján következetesen kifejthető az anyag. Felülről lefelé haladva a fogalmi hierarchiában könnyű megtalálni a keresett fogalmat. És ha megvan a deskriptor, akkor a betűrendes teaurusz részben meg lehet találni a hozzá tartozó kapcsolatokat. Egy teauruszhoz több hierarchikus listát is lehet készíteni különböző logikai szempontok alapján, más relációk előtérbe helyezésével. A teauruszban szereplő összes deskriptornak nem kell kötelezően feltűnnie ebben a részben, ha például a teaurusz tartalmi körébe nem illik bele szorosán minden fogalom. Fordított helyzetben viszont a teauruszban benne kell lennie a lista összes fogalmának.¹⁰

Grafikus rész

A grafikus részben a deskriptorokat és a relációkat ábrázolják gráfok segítségével. A relációk jelölhetik a logikai kapcsolatokat, a relációk tulajdonságait, a kapcsolatok intenzitását. Ez a rész sem tartalmazza a teaurusz minden deskriptorát, valamint a szinonimákat sem kell belevenni soha az ábrába. Pl.:

¹⁰ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs teauruszok. Bp.: NPI, 1977., p.21-23.

1. ábra: Gráf az OSZK Tezaurusz/Köztezauruszból

Az ábrázolásnál a következő eszközökkel lehet kifejezni a relációkat:

- síkbeli távolság,
- különböző típusú vonalak,
- élek mellé beírható súlyozási értékek.

A grafikus rész valamilyen szinten egyesíti a fenti két megoldását a tezaurusznak. Korlátokat csak az ábra áttekinthetősége szab. Törekedni kell, hogy ne legyen túl bonyolult, áttekinthetetlen a gráf. Mivel a középpontba egy kiemelt deskriptort helyezünk, ezért inkább fogalomközpontúnak mondható.¹¹

¹¹ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs tezauruszok. Bp.: NPI, 1977., p.23-24.

Egyéb részek, mutatók

A teaurusz szótári részének kötelezően feltüntetendő egységei közé tartozik a jelentéskör szerint csoportosított rész. Ez a rész egybegyűjti a tartalmilag összetartozó deszkriptorokat. A csoportosítást lehet szakterületek és azok alterületei, vagy fazetták (fogalmi kategóriák) és azok alkategóriái szerint. A lexikai egységek betűrendesen vannak rendezve benne. A legáltalánosabb fogalmi fazetták lehetnek: entitások, tárgyak, dolgok, fogalmak, cselekvések, tulajdonságok, jellemzők, termékek, célok, okok, feltételek, stb. A rész célja, hogy a tartalmilag összetartozó deszkriptorok együtt legyenek.

Egy teauruszhoz mutatókat is kell készíteni. Ez több féle szempont alapján történhet. A szakrendi mutató a szakterület kifejezéseit csoportosítja hierarchikus szint szerinti bontásban. Ez áttekinthetővé teszi hierarchikus formában a deszkriptor készletet, és segítséget nyújthat feldolgozásnál és keresésnél is. A permutált betűrendes mutató a deszkriptorokat, nem deszkriptorokat és többtagú kifejezéseket tartalmazza permutált változatban. A betűrendben szereplő kifejezések után szerepel a deszkriptorok főrészi száma, mely alapján eljuthatunk a deszkriptorokhoz a főrészben. Ennek tekintetében utalási funkciót lát el ez a mutató, a főrészt egészíti ki. Ennek a permutált betűrendes mutatónak a fő feladata a többtagú kifejezések permutált alakjának betűrendbe sorolása. A deszkriptor is és a nem deszkriptor is annyiszor jelenik meg a mutatóban, ahány féleképpen permutálni lehet.¹²

2.3.2) Relációk, kapcsolatok

Egy tudományág feltérképezéséhez nem elegendő csupán a fogalmakat összegyűjteni. Nagyon fontos az ezek közötti viszony. Ezeket relációknak nevezzük, melyek a vezérdeszkriptor és másik deszkriptor közötti fogalomkapcsolatot fejezik ki, ítéletet fogalmaznak meg.

A relációkat tulajdonságaik alapján többféle szempont szerint lehet csoportosítani. Szimmetria alapján lehet szimmetrikus és nem szimmetrikus. Szimmetrikus relációnál ha a kapcsolatban álló tagokat felcseréljük, akkor ugyanazt a relációt kapjuk eredményül. Nem szimmetrikus reláció megfordítása esetén egy teljesen új kapcsolatot kapunk. Pl.:

¹² Pálvölgyi Mihály: Információfeldolgozás, információkereső nyelvek. Szombathely: BDTF, 1998., p. 228-230.

szimmetrikus: számítógép – computer

nem szimmetrikus: ceruza – írószerszám

Egy reláció lehet tranzitív, ha A-B és B-C relációpárokból következően teljesül az A-C relációpár is. Az ilyen kapcsolatokban álló kifejezésekből hierarchialáncokat lehet létrehozni. Pl.:

küllő – kerék – jármű – járművek

Egyértékű relációról beszélünk, ha egy fogalom kizárólag egy másik fogalomhoz kapcsolódik, és többértékűről, ha ugyanazzal a relációtípussal több másik kifejezéshez is kapcsolódik. A relációpárok mindegyike megfordítható. Ilyenkor vagy az eredetivel azonos kapcsolatot kapunk, vagy a fordítottját. Az ilyen megfordítást inverznek hívják. Ilyen reláció esetén fel kell tüntetni az ellentétes relációpárt is, mert a kapott eredmény nem biztos, hogy mindkét esetben megfelelő lesz a keresés szempontjából.¹³

Szinonima

A szinonimák szabályozása biztosítja a keresőnyelvekben az egyértelműséget. Két fajtája van:

- szinonimák: tartalmi egybeesés,
- homonimák: formai egybeesés.

A szinonimák esetében az azonos jelentésű fogalmak közül ki kell választani a legelterjedtebb változatot és azt kell kijelölni deszkriptornak, a többire pedig utalni kell a vezérszkriptor után H betűvel. Pl.:

szívritmus-szabályozó

H pacemaker

Ennek megfordítása az L betű használatával történik a nem deszkriptorcikkben. Pl.:

¹³ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, p. 92-96.

pacemaker

L szívritmus-szabályozó

A szinonimáknak van egy ún. kvázi szinonima fajtája, mikor nagyon hasonló a jelentésük, de nincs rá szükség, hogy a kvázi szinonima kifejezésből deszkriptort készítsünk.

Homonimák keletkezése gyakran jelentésátvitel útján történik. Hasonlósági alapon egy új dolgot már létező dologról neveznek el, azonos hangalakjuk lesz. Ezt teauruszban úgy tüntetjük fel, hogy a deszkriptorként felvett homonima után értelmezőt teszünk, melyben leírjuk, hogy melyik jelentése tartozik hozzá. Ezt akkor is meg kell tenni, ha több jelentése is előfordul a teauruszban, és akkor is, ha csak egy. Pl.:

vár

M: *Falakkal, bástyákkal, sánccal megerősített, katonai védekezésre alkalmas hely, létesítmény, megerősített kastély, palota*

Fölé-alárendeltségi reláció

Más néven nem-faj viszonyoknak is nevezik. A nem fogalom a magasabb rendű fogalom, a faj pedig az alacsonyabb rendű. A két fogalom egymásból lineárisan származtatható. A fölérendelt kifejezést F betűvel, az alárendelt kifejezést A betűvel jelöljük a deszkriptorcikkben. Pl.:

szerves kémia

F kémia

A műanyagkémia

Ha az egyik fogalom teljesen beletartozik a másikba, akkor a nagyobbat a fölérendeltjének mondjuk. Az alárendelt kifejezés pedig speciális esete a fölérendeltnek. A teauruszban csak a legközelebbi alá- és fölérendelt fogalmakat szokták jelölni. Nem csak az alárendelt fogalmakból lehet több, hanem a fölérendeltekből is egy deszkriptorcikken belül. Visszakeresésnél a biztonságos keresés érdekében van szükség erre a relációra. Ha egy deszkriptorból elindulva nem kapunk eredményt, vissza lehet menni és az alá-fölérendelt fogalmakkal keresni tovább. A teauruszban az alárendelt fogalmak összessége nem adja ki a

fölérendeltet, mert csak azok a kifejezések szerepelnek, amelyeknek szerepük van a visszakeresésben. A felosztásuknak logikusnak kell lennie, és egy adott fogalmi kategóriából nem léphet ki. Például eszköz alárendeltje csak eszköz lehet.¹⁴

Egész-rész reláció

Az egész-rész reláció nem a fogalmak tartalmának a kapcsolatára vonatkozik, hanem a fizikai, szerkezeti kapcsolataikra. Akár tárgyak, akár folyamatok esetén is használhatók. A deskriptorcikken belül az egészt T betűvel, a részt pedig P betűvel jelöljük. Pl.:

fagyasztott élelmiszer

T hűtőipar

hűtőipar

P fagyasztott élelmiszer

hűtés

jég

Ennél a relációnál a részfogalmak nem rendelkeznek az egész fogalom összes ismérével, ezért leszámaztatásra nem alkalmas. A részfogalmak további részfogalmakra bonthatók, egészen a homogén fogalom eléréséig. Mint ahogy egy egésznek lehet több része, úgy egy résznek is lehet több egésze. A részfogalmakra bontás több szempontból is történhet. Fontos, hogy ezek a felbontások mindig szükségesek legyenek. Visszakeresésnél vigyázni kell a fogalmak közötti ugrálással, mert itt nem ugyanazt a viszonyt eredményezi, mint egy alá-fölé rendelt kapcsolatnál.¹⁵

Rezultáns és előfeltétel reláció

A rezultáns a vezéreszkriptor pozíciójában lévő tárgy vagy folyamat rendeltetése, okozata, eredménye, következménye. Pl.:

lótenyésztés

R ló

¹⁴ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs teauruszok. Bp.: NPI, 1977., p.46-48.

¹⁵ Horváth Tibor, Varga Dénes: Információs teauruszok. Bp.: NPI, 1977., p.48-50.

Az előfeltétel tulajdonképpen a rezultáns kapcsolat megfordítása a tezauszban. A vezérdeszkriptorban lévő tárgy vagy folyamat létezésének eredete, oka, kiindulása. Pl.:

ló

E lótenyésztés

A rezultánst R betűvel, az előfeltételt E betűvel jelöljük.

Rokonsági reláció

Rokonsági relációval azokat a kapcsolatokat jelöljük, amelyek a fentebb tárgyaltak egyikével sem fejezhető ki, azonban mégis fontos őket megemlíteni a vezérdeszkriptorhoz kapcsolva. Jelentésük részben egyezik, esetleg ellentétpárok is lehetnek. Pl.:

kód

X jelátvitel

A rokonsági kapcsolatokról Ungváry Rudolf készített egy mátrixot, mely bemutatja a kapcsolatok pontos típusait.¹⁶

¹⁶ B. Hajdu Ágnes: Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe és gyakorlatába. Bp.: Universitas, 1998., p. 185-187.

3) A tezaurusz készítésének menete

Egy tezaurusz elkészítése sok időt és munkát vesz igénybe. Fontos, hogy a készítő kövesse a készítés szabályait. Nagyobb méretű tezaurusz létrehozásához gép segítségével elengedhetetlen. Anélkül a nagyobb mennyiségű fogalom feldolgozása szinte lehetetlen. A főbb lépések:

1. előkészítés
2. forrásgyűjtés
3. szógyűjtés
4. formai egységesítés
5. fogalomcsoportosítás
6. relációk kialakítása a deszkriptorok és nem deszkriptorok között
7. relációszerkezet kialakítása a deszkriptorok között
8. tezauruszkiadás

Először is kell egy tárgyszójegyzék, melyet az indexeléshez használunk. Mikor összegyűlt a szükséges szavak mennyisége, utána lehet a deszkriptor szótárt elkészíteni, majd magát a tezauruszt, ami főképp már csak a relációk, relációszerkezetek jelölése.¹⁷

3.1) Előkészítés

Tezaurusz készítés előtt nagyon fontosak az előkészületek. Egy jól felépített szerkezetű tezauruszt könnyebb később módosítani, bővíteni. Elsőként meg kell fogalmazni a tezaurusz célját. Ezt az igényekből tudjuk meghatározni. A fő témakörök meghatározásánál nem feltétlen lesz teljes egyezés az osztályokkal, melyekbe a fogalmakat csoportosítottuk. Inkább azokat a fő témaköröket kell bemutatni, amelyekre a tezaurusz vonatkozik. Ezek ismeretében fogalmazható meg a tezaurusz címe. Többféle szempont szerint is lehet címet adni, de a legfontosabb, hogy az *információkereső tezaurusz* szavakat tartalmaznia kell. Az előkészületi

¹⁷ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 1.

munkához tartozik még továbbá a terjedelem meghatározása, a szerkezeti jellemzők rögzítése, segédeszközök meghatározása.¹⁸

3.2) Forrásgyűjtés

A forrásgyűjtés azon dokumentumok áttanulmányozását jelenti, melyekből a tezauruszhoz felhasznált kifejezéseket gyűjtöttük. A források lehetnek rendezett és rendezetlen szóanyagúak. Rendezettek például a lexikonok, név- és tárgymutatók, indexek, míg rendezetlenek a folyóiratok, szakkönyvek, kutatás jelentések. Figyelni kell a források minőségére is. Ezekről valamilyen szempontú jegyzéket kell készíteni.

Előfordul, hogy a források között idegen nyelvű dokumentum is van. A fordításnak is megvannak a szabályai. Egy mondaton belül nem csak az adott szót kell lefordítani, hanem az egész mondatot, mert figyelembe kell venni a szó mondatbeli jelentését.¹⁹

3.3) Szógyűjtés

Szógyűjtéskor az adott szakterület kifejezéseit gyűjtjük össze minél nagyobb teljességgel, majd készítünk róla egy betűrendes jegyzéket. A szakmai szempontból fontos fogalmakat kell ilyenkor kiválogatni, melyek a felhasználó számára érdelemesek. Ebből következik, hogy nem szabad a kifejezés előfordulásának a gyakoriságára hivatkozni, mert lehet, hogy egy fontos kifejezés ritkán fordul csak elő. Vannak olyan szófajták, melyeket nem lehet belevenni ebbe a gyűjtésbe, Ilyenek például az igék, névelők, határozószók, ragok, prefixumok, stb. Ha szükséges, főnevesített alakjukat lehet használni. A gyűjteménybe felvett szavak alakjára szabvány van. Csak olyan írásjeleket lehet használni, melyeket az engedélyez.

A forrás, mint már korábban említettem, lehet rendezett és rendezetlen szóanyag. A rendezett előnye, hogy kevesebb idő a feldolgozása, viszont a kapcsolatok jelölése hiányos. Legfontosabb ilyen források a lexikonok, enciklopédiák és értelmező szótárak. A fogalmak szócikkekben szerepelnek, melyekből már egyértelműen következtethetőek a releváns kifejezések. Az egyes dokumentumokban található név- és tárgymutatók feldolgozása is

¹⁸ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 2-5.

¹⁹ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 15.17.

gyors, viszont itt már csak a szó szövegkörnyezetben való megkeresésével lehet a további információkat elérni. A rendezetlen szóanyagú forrásokat több idő feldolgozni, mivel a szövegből kell a szavakat kikeresni. Ilyen dokumentumoknál a tartalomjegyzék bizonyos mértékben segítség lehet. A kutatási jelentésekben és tanulmányokban megtalálható kifejezések kigyűjtése különösen fontos. Harmadik féle szógyűjtési forrás lehet, mikor szakemberektől kérünk segítséget. Ilyenkor fontos, hogy minél tapasztaltabb legyen az illető az adott szakterületen.²⁰

3.4) Formai egységesítés

Az összegyűjtött kifejezéseket az egyértelműség miatt formailag egységesíteni kell. Először is betűrendbe kell sorolni őket. Ha egy kifejezés többször is szerepel, akkor meg kell vizsgálni, hogy homonimáról van-e szó, azaz azonos az alakjuk, de más a jelentésük. Ezeket egy hátravetett értelmezővel kell ellátni. Ez lehetőleg egyes számú főnév vagy rövidítés legyen. Pl.:

ELEM (anyag)

ELEM (szerkezeti egység)

Ha nem homonimáról van szó, akkor csak egy kifejezést tarthatunk meg. Ilyenkor előnyt élvez az egyes számú, ragozatlan, irányelveknek megfelelő alak.²¹

A kifejezéseket helyesírási, nyelvtani, lexikográfiai és szakmai szempontból is egységesíteni kell. Ha az irányelvekben nincs valamilyen szempont megfogalmazva, akkor, meg kell külön fogalmazni őket. Ilyen szempont az egybe- és különírás problémája, az írásjelek használata, a fogalmak nyelvtani alakja és száma. Ha egy kifejezésnek az egybe és külön írt alakja is elfogadható, akkor az egybeírt formát részesítjük előnyben. Ügyelni kell az idegen betűkészletet használó szavak átírására és a számok írására is. Írásjeleknél meg kell vizsgálni, hogy az adott írásjel engedélyezve van-e. A mellékévi alakok esetén el kell dönteni, hogy át

²⁰ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 29-32.

²¹ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 43-44.

lehet-e írni főnévi alakba. Többes számú alakot csak akkor szabad használni, ha nincs egyes számú.²²

3.5) Fogalomcsoportosítás

Fogalomcsoportosítás során a korábban rendezett és egységesített fogalmakat egyre szűkebb fogalmi mezőkre osztjuk. Ennek legfőbb célja, hogy az egymással valamilyen kapcsolatban álló fogalmak egy áttekinthető fogalomcsoportot hozzanak létre. És ezzel egy időben egy tematikai rendszert is létrehozunk, mely a teaurusz későbbi használatához megfelelő lesz.

Többféle csoportosítási elv is létezik. A folyamatirányított csoportosítási elvnél az időrendiségen van a hangsúly. A legtöbb jelenség valamilyen folyamathoz kötődik, melynek sorrendje alapján fel lehet állítani egy tematikus csoportot. Szemantikai csoportosításnál az elvontabb jelentést kell figyelembe venni. Fazettás csoportosításnál az általános fogalmi kategóriákba osztjuk be a kifejezéseket.²³

3.6) Relációk kialakítása a deszkriptorok és nem deszkriptorok között

Ebben a lépésben a deszkriptorok és nem deszkriptorok közötti relációkat hozzuk létre. Ezt szemantikai egységesítésnek is nevezik. Ez az egyértelműség érdekében nagyon fontos. Felmerül ilyenkor a terminológiai meghatározottság, mely a fogalmak és kifejezések egyértelmű megfeleltetését jelenti. Fontos meghatározni, hogy egy adott fogalom pontosan mit jelent és milyen kapcsolatban áll más kifejezésekkel. A szemantikai egységesítés a szinonimák és homonimék léte miatt is szükséges, mert ha nem kapcsolnánk össze az ilyen fogalmakat, akkor sok információ veszne el, mert nem garantált, hogy mindenki ugyanazt a kifejezést használná első helyen. Másik oka még az egységesítésnek, hogy a deszkriptorok használatával az információt nagyobb egységekre bontjuk, így kevesebb lexikai egység szükséges. Ez megkönnyíti a feldolgozást, tárolást és keresést.²⁴

²² Ungváry Rudolf: Teaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 57-58.

²³ Ungváry Rudolf: Teaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 66-71.

²⁴ Ungváry Rudolf: Teaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 114.

3.7) A relációszerkezet kialakítása

Ebben a szakaszban határozzuk meg a deskriptorcikkekben a fogalmak közötti kapcsolatokat. Általában 3 relációt használunk, de maximum 5-öt. Szinte minden fogalomnál kimutatható valamilyen fajta kapcsolat egy másik fogalommal. Ezek a kapcsolatok általában szakcsoporton belülre mutatnak, de előfordul, hogy átnyúlnak más területekre. Így alakul ki a pontos helyük a fogalmi rendszerben. A relációszerkezet kialakításának a célja tehát, hogy egy dokumentumot meghatározó fogalmak, esetlegesen deskriptorok, közötti összefüggéseket rögzítsük feltáráskor és visszakereséskor.²⁵

A különböző fajta relációk megállapítása után, maguknak a relációknak a viszonyát is meg kell határozni. A fontossági sorrendben első helyen állnak a generikus relációk. Ezeket követik az egész-rész és rendeltetés-eszköz relációk, majd következnek a rokonsági relációk.²⁶

Legtöbb esetben a tezauszhoz tartozik egy grafikus rész, melyen gráfokkal jelöljük a relációkat. Minden típusú relációt különböző irányú és szaggatott nyíl jelöl. Ezek kapcsolják össze a csúcsokat, azaz a fogalmakat. A gráfokat szakmacsoportonként, azon belül fazettánként kell elkészíteni. A kevesebb fogalmat tartalmazó fazetták gráfjait össze lehet vonni. A deskriptorokat akkor is jelölni kell, ha nincsenek kapcsolatban semmilyen más fogalommal. Írásmódjuknak pontosan meg kell egyeznie a jegyzékben szereplővel.²⁷

3.8) Tezauszkiadás

Ha fentebb leírt pontokat teljesítettük, akkor már csak a tezauszkiadás van hátra, ami az elkészült részek egy gyakorlati munkára alkalmas formáját jelenti. Ez áll a bevezető és szótári részből. A bevezető rész tartalmazza a címlapot és a tezausz előszavát, a szótári rész pedig a lexikai egységeket. Ez magába foglalja a fő részt, a jelentéskörök szerinti jegyzéket és a

²⁵ Ungváry Rudolf: Tezausz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 158-159.

²⁶ Ungváry Rudolf: Tezausz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 188.

²⁷ Ungváry Rudolf: Tezausz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 190-192.

betűrendes mutatókat. Továbbá ha van, akkor a hierarchikus részt, a grafikus részt és a kiegészítő jegyzékeket.²⁸

²⁸ Ungváry Rudolf: Tezaurusz-technológia. Bp.: NPI, 1979., p. 219.

4) Tezaurusz értékelése, építése, fejlesztése

Mint minden információkereső nyelvnek, a tezaurusznak is megvannak az előnyei és a hátrányai. Legnagyobb előnye, hogy használatához nem kell külön nyelvet ismerni, mivel természetes nyelvet használ. Ezáltal könnyen megtanulható, és gépi adatfeldolgozásra is alkalmas. Betűrendes szerkezetének köszönhetően bármikor lehet benne módosításokat végezni. Nyitott, nem kell az egész rendszert megbontani. Azonban a szabályozottsága miatt ez kisebb nehézségekkel járhat. Használata egyszerű. Alkalmas az információk finom osztályozására. A fogalmak közötti logikai kapcsolatok egyértelműen jelölhetők. Hátránya azonban, hogy mivel csak az adott szakterület szakkifejezéseit vesszük be az indexelésbe, ezért nem feltétlen ad teljes képet a szakterület egészéről. A szavak jelentésének egyértelműsítése is sok ráfordítást igényel.²⁹

A tezauruszépítés egy szakterület terminológiai kontrollját jelenti. Ezt akkor alkalmazzák, ha a fogalmak közötti viszony mélyebb kifejezésére van szükség. Fejlesztés során a tárgyszójegyzéket vesszük alapul. Van, hogy egy meglévő deszkriptorból szinonima lesz, vagy egy lényegessé vált tárgyszóból deszkriptor lesz. A fejlesztéshez sok idő és nagy szakértelem szükséges.³⁰

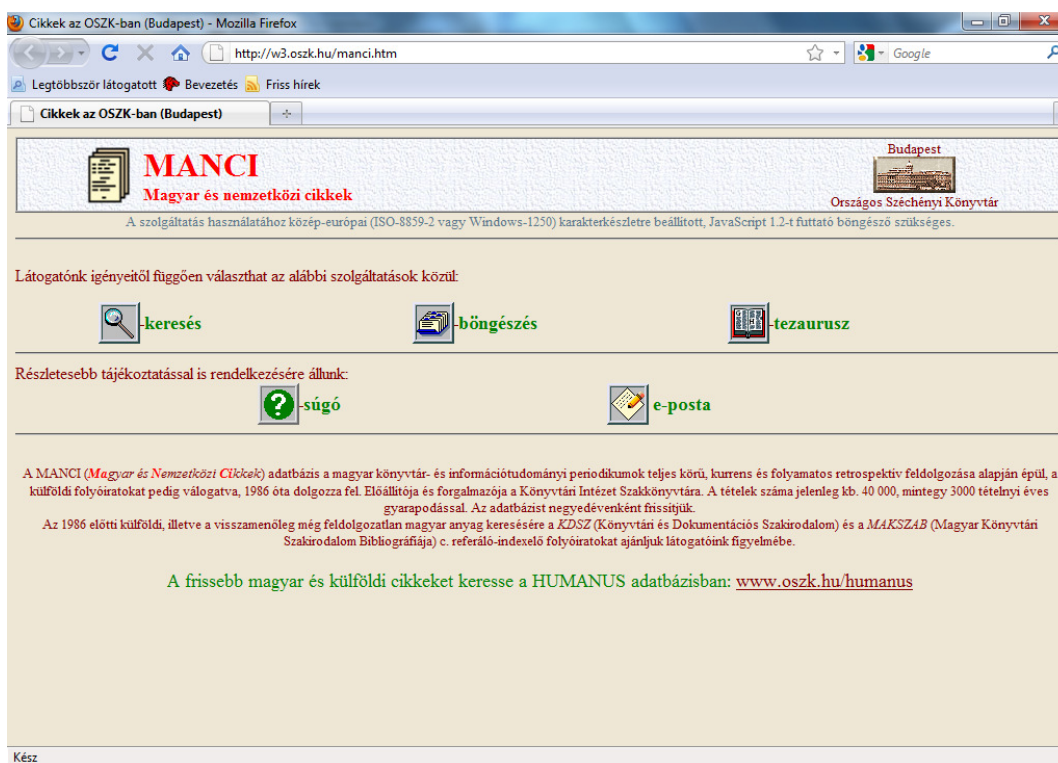
²⁹ Ungváry Rudolf: Az osztályozás alapjai. Bp.: OSZK KMK, 1982., p. 92-94.

³⁰ Pálvölgyi Mihály: Információfeldolgozás, információkereső nyelvek. Szombathely: BDTF, 1998., p. 238-240.

5) Tezauruszok Magyarországon

5.1) Könyvtári és tájékoztatási tezaurusz

Magyarországon a tezauruszok az 1970-es években jelentek meg. A két legjelentősebb a Könyvtári és tájékoztatási tezaurusz (KTT) és az Építéstervezési tezaurusz. A KTT-t az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani központja (OSZK KMK) hozta létre. Három nyomtatott kiadás jelent meg 1978 és 1992 között. Komoly jelentősége van a könyvtár- és információtudomány szakterületéhez tartozó irodalom feltárásában. Fő alkalmazásai közé tartozik az OSZK KMK szakkönyvtára, a Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája (MAKSZAB) , a Könyvtári Figyelő éves keresőrendszere és a MANCI adatbázis. A továbbiakban a MANCI adatbázist ismertetem kicsit bővebben.³¹

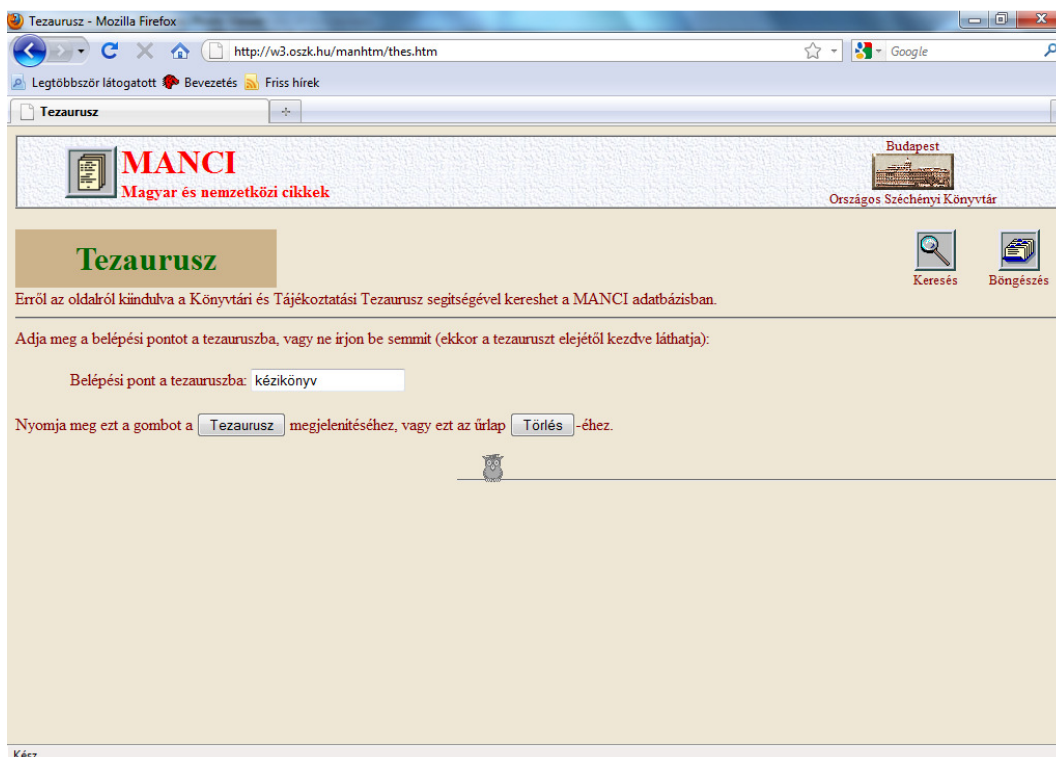
2. ábra: MANCI adatbázis

A MANCI, azaz a Magyar és Nemzetközi Cikkék adatbázisa 1986 óta dolgozza fel folyamatosan a magyar könyvtár- és információtudománnyal kapcsolatban megjelenő összes

³¹ Pálvölgyi Mihály: Információfeldolgozás, információkereső nyelvek. Szombathely: BDTF, 1998., p. 232.

periodikumot kurrensen és retrospektív. A külföldi folyóiratokat válogatva figyelik. Az adatbázist negyedévenként frissítik. Jelenleg kb. 40ezer tételt számlál.³²

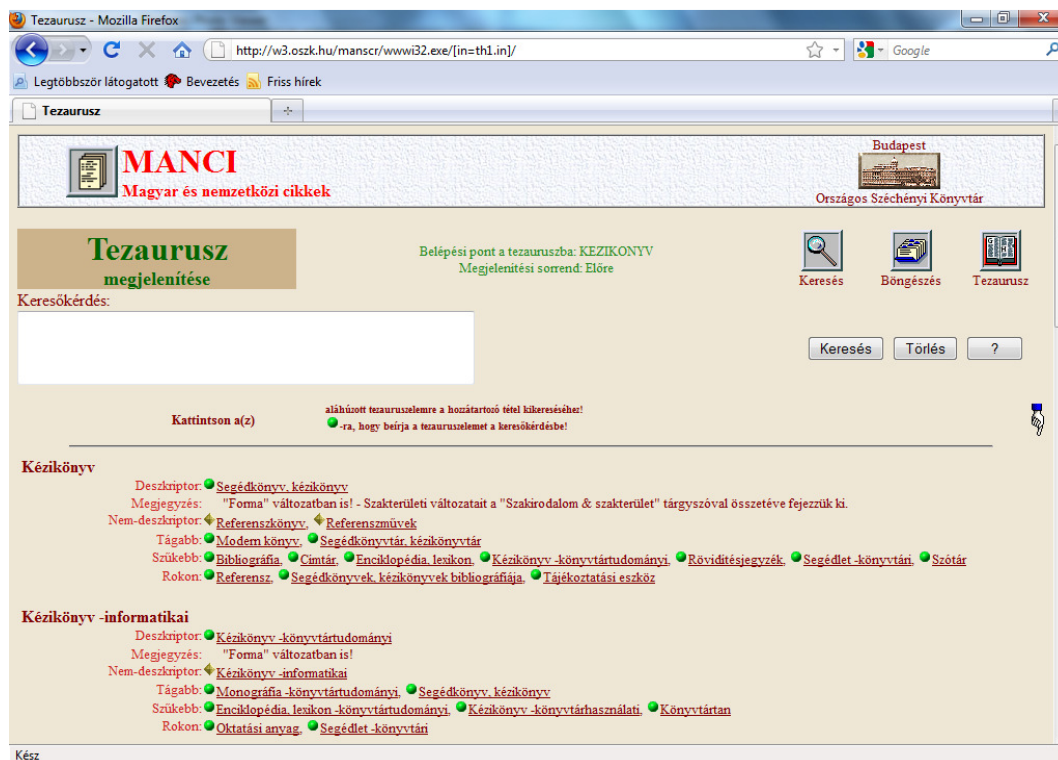
Az adatbázisban lehet hagyományos kereséssel keresni, böngészni és tezauruszra keresni. Keresésnél az ÉS, VAGY és DE NEM logikai operátorokkal lehet pontosítani a találatokat. Böngészésnél két indexben, a MANCI összesített mutatójában és a külföldi cikkek referálóinak névmutatójában böngészhetünk. A tezaurusz funkcióval tárgyi keresést hajthatunk végre. Első lépésként adjunk meg egy kifejezést.

3. ábra: Tezaurusz keresés a MANCI adatbázisban

Ha jól írtuk be a keresendő szót, a Tezaurusz gombra kattintva a tezaurusz indexen belül pontosan oda fog ugrani a szóhoz. Ezt jeleníti meg első helyen. A deszkriptorokat zöld színű golyóval, a nem deszkriptorokat sárga színű rombuszsal jelöli.

³² <http://w3.oszk.hu/manci.htm>

4. ábra: Keresési eredmény a MANCI adatbázisban

Innen többféleképpen is mehetünk tovább. Egyik lehetőség, hogy az indexben betűrendben haladunk előre vagy hátra a lap alján található hátra és előre gombokkal. Új belépési pontot is megadhatunk. Ha azonban a kapott deszkriptortól szeretnénk tovább haladni, akkor lehetőségünk van a relációk között szereplő deszkriptorok és nem deszkriptorok segítségével tovább böngészni. Lehetőség van a deszkriptorokat felhasználva keresési kérdést megfogalmazni, melynek legegyszerűbb módja, hogy a deszkriptor fogalom előtti zöld golyóra kattintunk. Ezzel automatikusan hozzáadódik a keresési kérdéshez.

Ha nem pontosan írunk be egy fogalmat, akkor is belép az indexbe a beírt szó kezdőbetűjének vagy kezdő szavának megfelelő helyre. A * karakter segítségével lehetőség van csonkolni a kifejezéseket.

Véleményem szerint ez a tezaurusz adatbázis kellően felhasználóbarát. Előnyének tüntetném fel, hogy mindenképp ad ki eredményt a keresésre, mert így nagyobb az esély arra, hogy megtaláljuk a kívánt fogalmat, mintha helyette azt írná ki, hogy nincs találat. Megjelenítése áttekinthető, könnyű navigálni a fogalmak között.

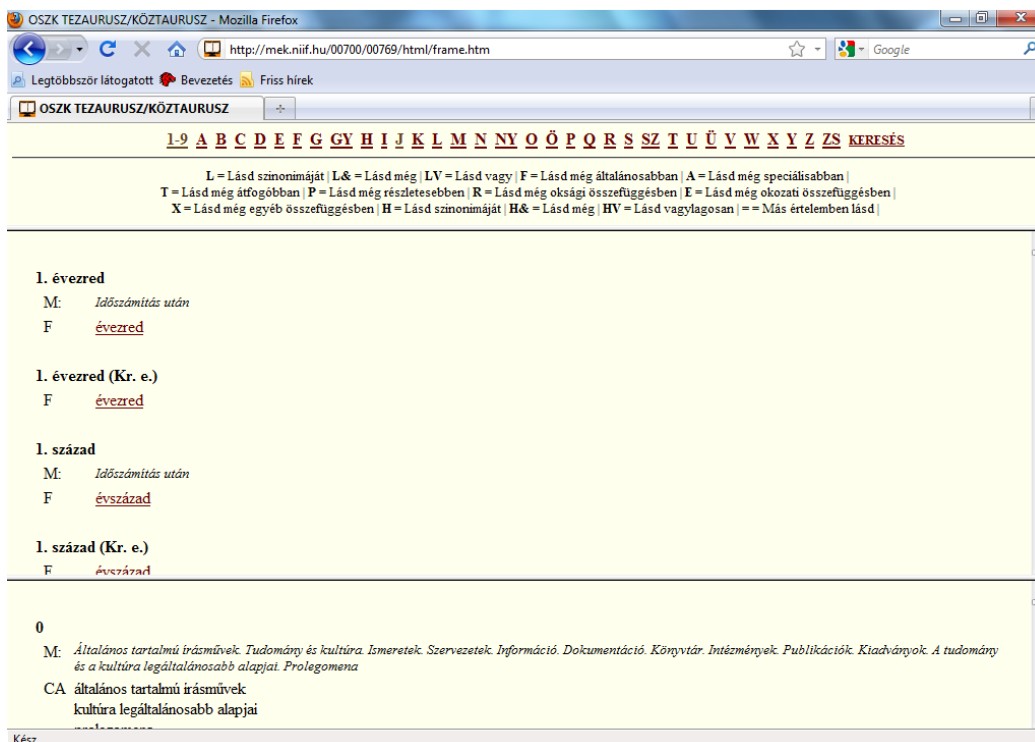
5.2) OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz

Az Országos Széchényi Könyvtár és Közművelődési könyvtárak átfogó tezauruszának első változatát 2000-ben készítették el, míg a harmadik, ma is használatban lévő változatot 2002-ben zárták le. A tezaurusz a Magyar Könyvtárosok Egyesületének támogatásával készült, főszerkesztője Ungváry Rudolf. Ezt a tezauruszt nem csak az OSZK-ban, hanem a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában és számos közművelődési könyvtárban használják tartalmi feltáráshoz és kereséshez. Témakörét tekintve egyetemes, átfogó, de tartalmaz szakkifejezéseket is. Van nyomtatott és kétféle online változata is. A nyomtatott verzió a könnyebb használat érdekében két részben jelenik meg. A <http://mek.niif.hu/00700/00769/html/> címen részletesen lehet olvasni a tezaurusz használatáról, felépítéséről, készítéséről és a felhasznált irodalmakról. Valamint elérhető innen a HTML alapú böngészhető változata és a kereshető változata a tezaurusz fő részének.³³

5.2.1) Böngészhető változat

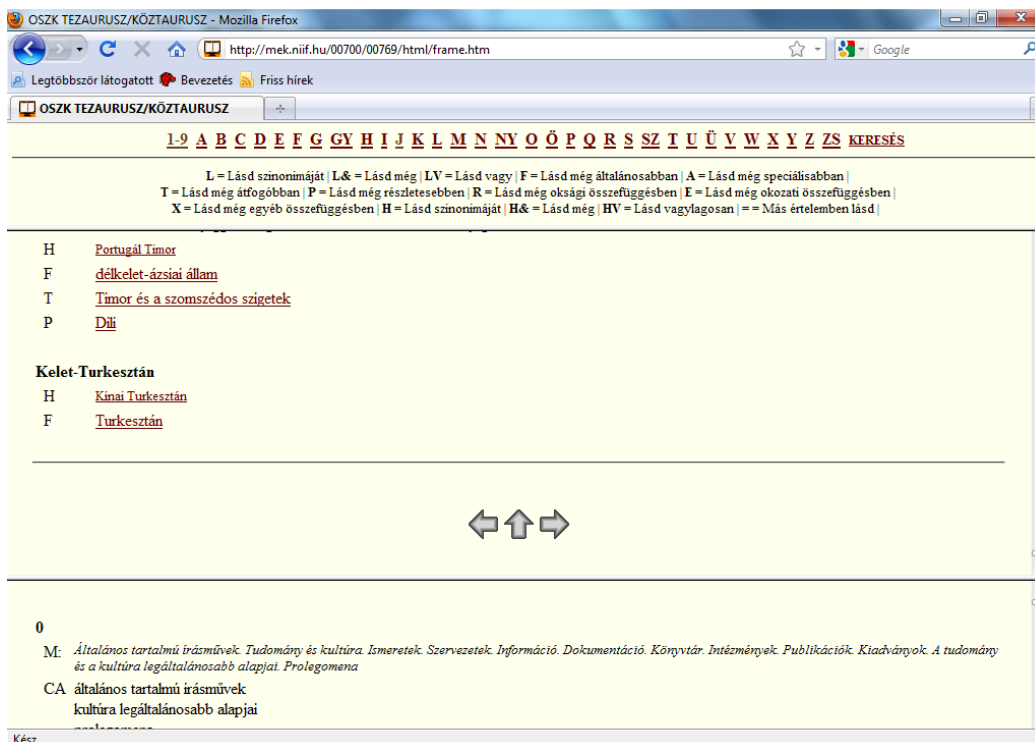
Az OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz régebbi, böngészhető változata 3 részre van tagolva. A felső részben található a betűnkénti linkek a deszkriptorcikkekhez, valamint a tezauruszban használt kapcsolatok rövidítésének a feloldása. A középső részben vannak maguk a deszkriptorcikkek. Az alsó részben pedig az ETO 0. főosztálya található meg a 004-es főcsoportig megjegyzésekkel.

³³ <http://mek.niif.hu/00700/00769/html/>

5. ábra: Az OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz böngészhető változata

Böngészni úgy lehet, hogy a keresett kifejezés kezdőbetűjének megfelelő betűre kattintva a felső sorban, a középső részben az az oldal fog megjelenni, amelyik tartalmazza azt, azon belül is az első olyan betűvel kezdődő deskriptorcikk.

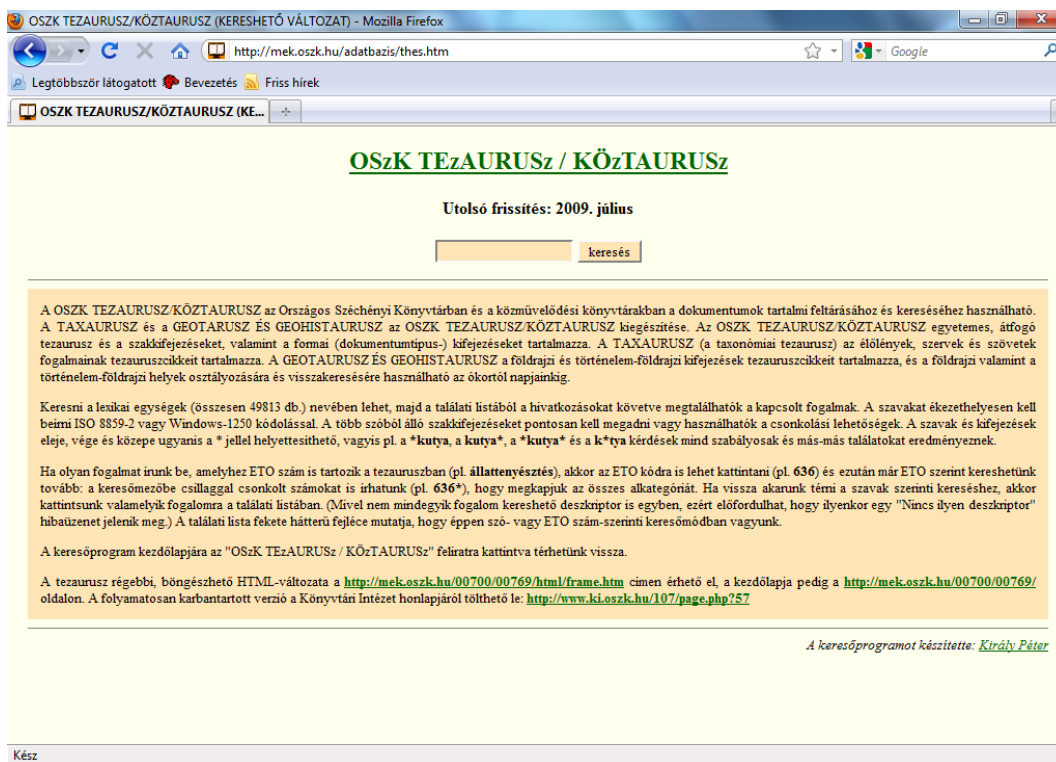

6. ábra: Böngészés az OSZK tezauruszban

Pontos keresést nem lehet végrehajtani. Ha a keresett fogalom nem található a kapott oldalon, akkor legalulra görgetve lehet nyilakkal lépni az indexben előre és hátra. A relációk segítségével itt is lehet ugrálni a kapcsolódó fogalmak között. Szerintem megnehezíti a böngészést, hogy az új betűvel kezdődő deskriptorok ugyanazon az oldalon belül folytatódnak. Ideálisabb lenne, ha a betűhöz tartozó linken csak az adott kezdőbetűvel kezdődő deskriptorcikkek jelennének meg.³⁴

5.2.2) Kereshető változat

Létezik az OSZK Köztezaurusznak egy olyan változata is, amiben keresni lehet konkrét fogalmakat, nem csak böngészni.

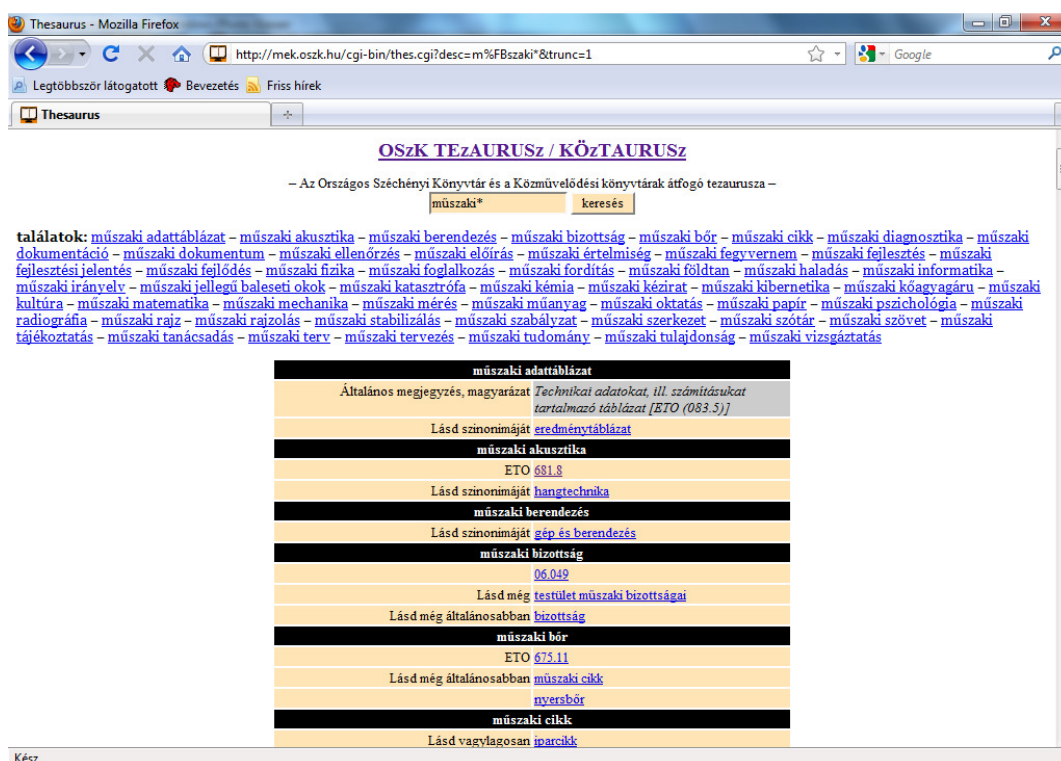

7. ábra: Az OSZK Köztezaurusz kereshető változata

Itt a MANCI adatbázishoz hasonlóan konkrét keresést lehet végrehajtani. Keresésnél számítanak az ékezetes betűk. Ha a keresőben megkaptuk a kívánt fogalmat, akkor itt is könnyedén lehet a relációban álló fogalmakhoz továbblépni. Ha olyan fogalomra keresünk rá, amelyik nem deskriptor, akkor válaszként megkapjuk, hogy *lásd szinonimáját*, és egy utalót a deskriptorhoz. Hátrány szerintem itt a MANCI keresőhöz képest, hogy ha nem pontosan

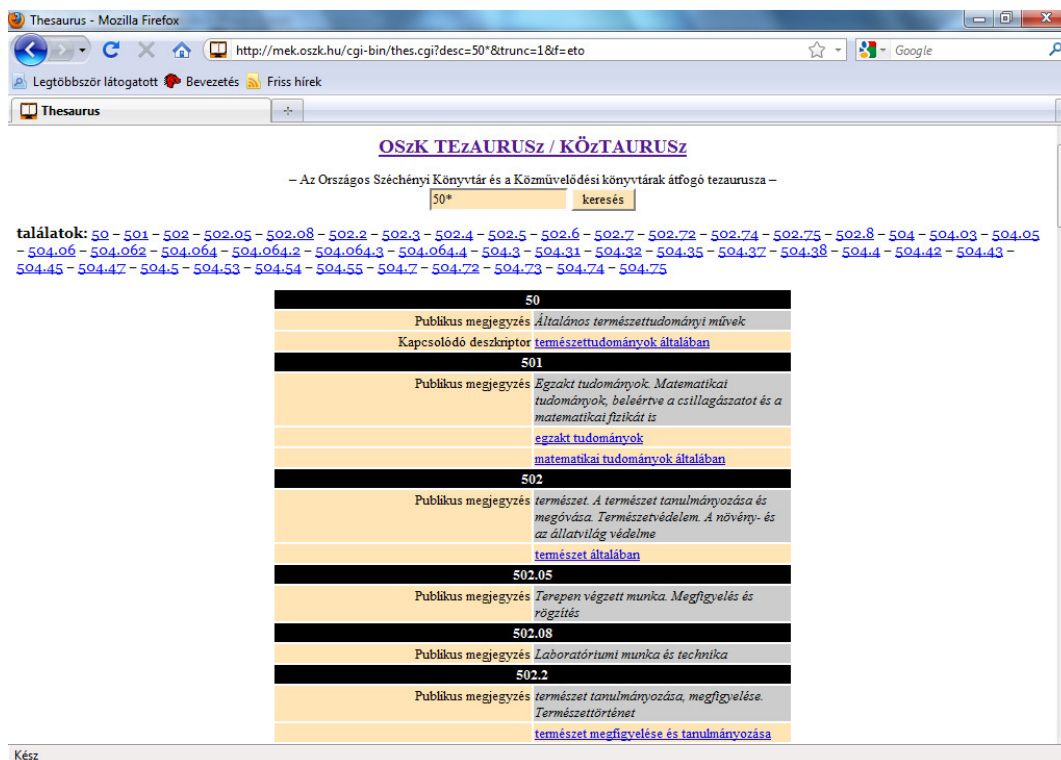
³⁴ <http://mek.niif.hu/00700/00769/html/frame.htm>

adjuk meg a keresési fogalmat, akkor egyáltalán nem kapunk találatot. Ezért érdemes csonkolni a *-gal. Lehet a szó elején, végén, vagy akár a szó közepén is egy karaktert is helyettesíteni így. Abban az esetben, ha több találatot kapunk ezáltal, akkor a keresési felület alatt felsorolja az összes találatot, és meg is jeleníti az összes deskriptorcikket. A találatként kapott linkekkel lehet könnyedén ugrálni közöttük.

8. ábra: A keresés eredménye több találat esetén

További különbség a MANCI keresőhöz képest, hogy pontosan csak azt a deskriptort vagy deskriptorokat kapjuk eredményül, amelyekre megfelelnek a keresési feltételek. Nincs lehetőség további böngészésre a betűrendben szomszédos deskriptorokra. Újdonság viszont, hogy vannak olyan deskriptorcikkek, melyek ETO számot is tartalmaznak, és ezekkel is lehet ugrani új fogalomhoz. Keresni is lehet ETO számra ugyanúgy, mint kifejezésekre. Csonkolni is lehet szintén *-gal. Azonban figyelni kell arra, hogy ha rákattintunk egy ETO számra, akkor onnantól számítva csak ETO számokra tudunk rákeresni addig, míg egy fogalomra rá nem kattintok újra.

9. ábra: ETO jelzet az OSZK Köztezauruszban

Összességében az OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz mindkét változatának megvannak az előnyei és hátrányai. A böngésző változatban lehet látni a szomszédos deskriptorcikkeket, Lehetséges, hogy nem jut eszünkbe a pontos kifejezés, és ilyenkor hasznos, hogy láthatjuk az egész fő részt. A kereshető változatban ha tudjuk a pontos fogalmat, akkor sokkal gyorsabban találhatjuk meg, és a kezelése is felhasználóbarátabb. Valamint itt lehet ETO számra is keresni.³⁵

³⁵ <http://mek.oszk.hu/adatbazis/thes.htm>

6) Összegzés

Befejezésésképp elmondhatom, hogy sikerült sokkal közelebbről megismerkednem a tezauruszok világával.

Egy tezaurusznak nagyon sok szempontnak kell megfelelnie. Nagy munkát és sok időt vesz igénybe akár egy kisebb szakterülethez tartozó elkészítése is. Szakértelem, gondos előkészületek, kitartó és precíz munka kell hozzá.

A mai felgyorsult világban az online tezauruszok léte is elengedhetetlen. Az általam összehasonlított MANCI és OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz közül nem mondanám egyikre sem, hogy jobb mint a másik. Mindkettővel, illetve hárommal, lehetséges a releváns információ visszakeresése. Nagy jelentőségük van tartalmi feltárások során.

7) Köszönetnyilvánítás

Végezetül szeretnék köszönetet mondani mindazon személyeknek, akiknek segítségével eljutottam idáig.

Köszönöm a témavezetőmnek, Eszenyiné Dr. Borbély Máriának, valamint valamennyi tanáromnak, akik tanítottak az elmúlt évek során, hogy a kapott tudás segítségével meg tudtam írni ezt a dolgozatot.

Továbbá szeretném megköszönni a családomnak és barátaimnak, akik mindvégig támogattak.

8) Ábrajegyzék:

1. ábra: Gráf az OSZK Tezaurusz/Köztezauruszból.....	10
2. ábra: MANCI adatbázis.....	23
3. ábra: Tezaurusz keresés a MANCI adatbázisban.....	24
4. ábra: Keresési eredmény a MANCI adatbázisban.....	25
5. ábra: Az OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz böngészhető változata.....	27
6. ábra: Böngészés az OSZK tezauruszban.....	27
7. ábra: Az OSZK Köztezaurusz kereshető változata.....	28
8. ábra: A keresés eredménye több találat esetén.....	29
9. ábra: ETO jelzet az OSZK Köztezauruszban.....	30

9) Irodalomjegyzék:

Könyvek:

- 1) Az osztályozás alapjai : Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe : Kísérleti oktatási segédanyag / Ungváry Rudolf ; [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - Bp. : OSZK KMK, 1982 Bp. : OSZK Soksz. - 116 p. ; 23 cm
- 2) Bevezetés az információkereső nyelvek elméletébe és gyakorlatába / B. Hajdú Ágnes, Babiczky Béla. - Budapest : Universitas, 1998 [S.l.] : Delta Ny. - 224 p. ; 24 cm
- 3) Információfeldolgozás, információkereső nyelvek / Pálvölgyi Mihály. - Szombathely : BDTF, 1998. - 327, V p. : ill. ; 24 cm. - (IM - távoktatási jegyzetek)
- 4) Információs teauruszok / Horváth Tibor, Varga Dénes ; [közr. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Kohó- és Gépipari Tudományos Műszaki Tájékoztatási Intézet. - Budapest : NPI, 1977 Budapest : NPI Ny. - 80 l. : ill. ; 24 cm
- 5) Teaurusz-technológia : az információkereső teauruszok készítésének folyamata / Ungváry Rudolf ; [kiad. az] Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. - Budapest : NPI, 1979 Budapest : [Házi Ny.]. - 277 p., 1 t. ; 24 cm

Szabvány:

- 1) MSZ 3418-87 Magyar nyelvű információkereső teauruszok szerkezete, részei és formái / [közread. a] Magyar Szabványügyi Hivatal. - [Budapest] : MSZH, [1987] Budapest : MSZH. - 10 p. ; 29 cm

Internetes források:

- 1) 7. Az információs teauruszok / Pálvölgyi Mihály
http://kit2.bdf.hu/oktatok/pm/Docs/oszt2/07_teaurusz.pdf
- 2) MANCI adatbázis
<http://w3.oszk.hu/manci.htm>

3) OSZK Tezaurusz/Köztezaurusz

<http://mek.niif.hu/00700/00769/html/>

<http://mek.niif.hu/00700/00769/html/frame.htm>

<http://mek.oszk.hu/adatbazis/thes.htm>

http://www.oszk.hu/hun/szakmai/tezaurusz/tezaurusz_index_hu.htm

4) Tezauruszok, taxonómiák és ontológiák – etimológiai megjegyzés / Gilchrist, Alan

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4223&issue_id=467